

Jezik in jezikoslovje – kjer se lomijo kopja (O deskripciji in preskripciji)

Izr. prof. dr. Vojko Gorjanc
Oddelek za prevajalstvo FF UL
vojko.gorjanc@guest.arnes.si

Preskripcija in deskripcija

Predpis in opis

Dve temeljno drugačni jezikoslovni izhodišči

Lahko komplementrani:

- Od opisa k predpisu!
  - Od predpisa k opisu?
    - Pogoji za sodobne jezikovne opise
      - Jezikovni viri
    - Jezikovna infrastruktura
-

Jezikovna norma in kodifikacija

- Norma
    - Nabor jezikovnih znakov
    - Kombinatorika jezikovnih znakov
      - JEZIKOVNI ZNAK
  - Implicitnost in eksplicitnost norme
  - Dinamičnost jezikovne norme
    - Spremembe jezikovne norme
  - Kaj normirati in kaj kodificirati?
-

Lastništvo jezika in odgovornost

- Jezikovna skupnost in jezikoslovci
    - Jezikoslovec in jezikoslovci
    - Nadzor na jeziku – vprašanje moči
      - Kdo in v kakšni funkciji?

  - Skupna in individualna odgovornost
    - Odgovornost in kultiviranost jezika
-

Preskripcija in deskripcija

- Delitev ni značilna le za slovenski prostor
- Močno zasidrana v celotnem evropskem jezikoslovnem in tudi širše družbenem prostoru
  - Izhaja že iz antičnega razumevanja jezika in jezikovnih sprememb

ZA OSVETLITEV KRATEK SKOK V
PRETEKLOST

Jezik: tradicija gramatike in filozofskih šol

□ Stara Grčija

- Platon: Sokratove debate o jeziku in naravi jezikovnega pomena
  - Aristotel: o naravi jezikovnega poimenovanja
  - Diskusije o jezikovnih analogijah in anomalijah
  - Stoiki: *Dionysius Thrax*, prva formalna grška gramatika (100 pr. n. št.)
    - gramatika = 'umetnost pisanja'
    - dihotomija med pisnim standardom in govorjenim jezikom – vprašanje jezikovnega razvoja
-

Jezik: tradicija gramatike in filozofskih šol

- Rimljani: naslonitev na grške šole in mislece
    - ohranjali so isti tip razpravljanja, isto terminologijo, iste jezikovne kategorije ...
      - opis latinščine
    - gramatika in retorika
      - Cicero
      - Julijus Cesar – o gramatičnih regularnostih
      - mnogi drugi
    - Kodifikacija latinščine: Varro, *De lingua latina*, 1. stol. pr. n. št., 26 knjig, npr. Etimologija, Morfologija, Sintaksa ...
-

Jezik: tradicija gramatike in filozofskih šol

- Indija – zahodna civilizacija stik z razmišljanji tega prostora šele v 19. stol.
    - razumevanje jezika drugačno kot pri Grkih in Rimljanih – **jasno zavedanje razlike med starimi besedili in sodobnim jezikom**
      - pri Grkih in Rimljanih je bila sprememba razumljena kot kvarjenje jezika, v hinduistični tradiciji pa pri religioznih tekstih pomeni njihovo skrunitev
        - motivacija ni spekulativne narave, ampak religiozno utemeljena: uspešnost religijskih obredov je odvisna od popolnoma sledenja originalnemu tekstu
-

Specifičnost jezikovne skupnosti

- Jezikovna skupnost in njen odnos do jezika
  - Specifične družbene okoliščine
    - Konstante v razvoju določenega jezika
-

Konstante v razvoju slovenske knjižnojezikovne norme

- Število govorcev
  - Konkurenčnost jezikov
  - Razmerje med jeziki
  - Razmerje znotraj jezika
  - Jezik in jezikoslovje
-

Število govorcev

- ❑ Sorazmerno majhno?
  - ❑ Kaj je to majhno število govorcev?
  - ❑ Kaj in kdaj poleg števila govorcev še pomembno?
-

Konkurenčnost jezikov

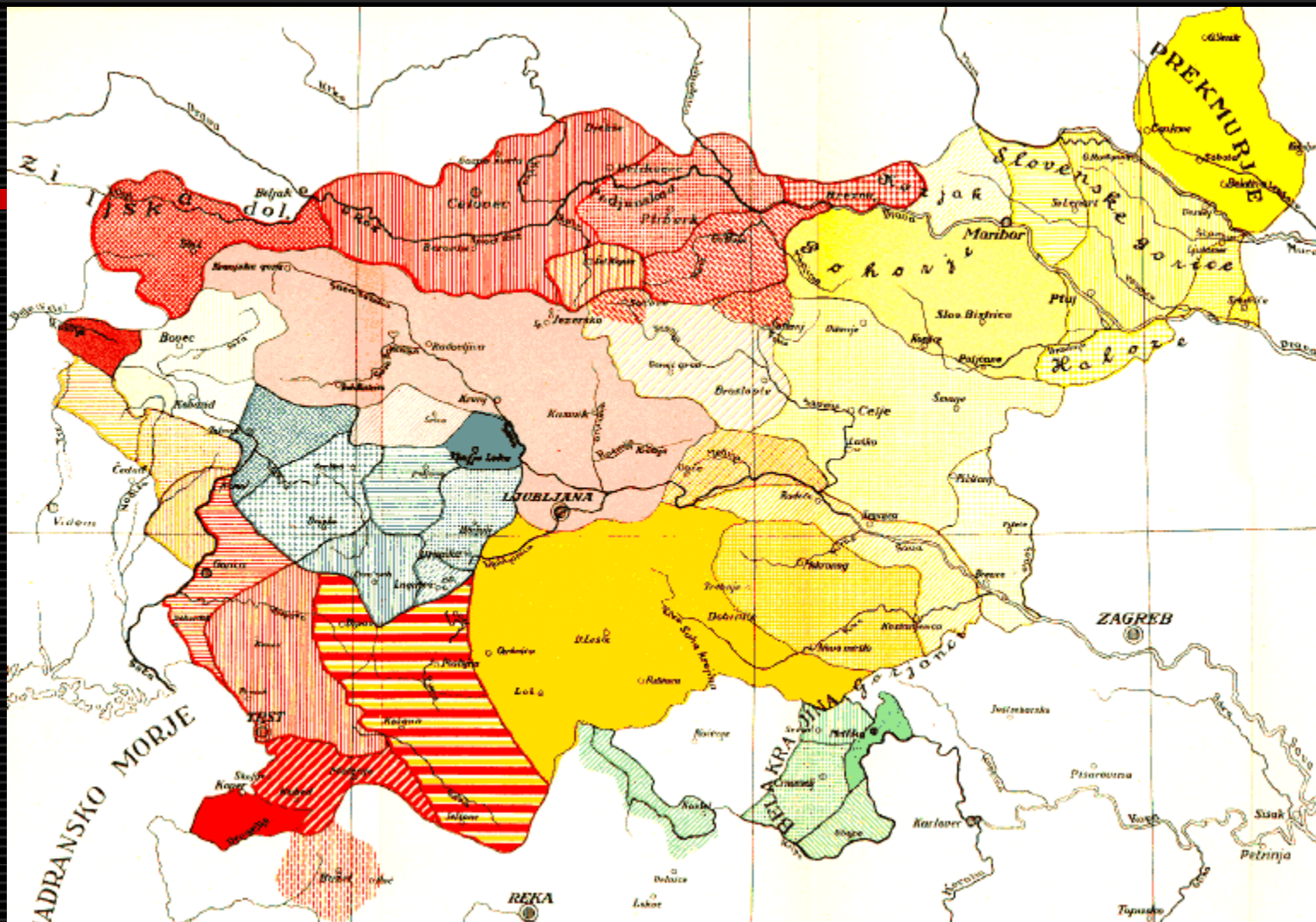

- ❑ Slovenščina in večinski jeziki v večnacionalnih skupnostih
  - ❑ Nesamoumevnost slovenščine

  - ❑ Jezikovna zavest
-

Katera in kakšna slovenščina?

- Izbor jezikovne variante
    - Sprejetje variante
  - Pragmatičnost komunikacijske realnosti
    - Funkcijska razslojenost
  - Jezikovni purizem
    - Purizem in ksenofobija
    - Purizem in etnografija
    - Purizem in historizem
    - Purizem in elitizem
-

Dodatna literatura

- Ada Vidovič Muha: Razvojne prvine normativnosti slovenskega knjižnega jezika. *Jezik in čas*. Ljubljana, 1996. 15-40.
  - George Thomas: The Impact of Purism on the Development of the Slovene Standard Language. *Slovenski jezik. Slovene Linguistic Studies* 1/1997. 133-152
-

Navodilo za samostojen študij

- Slovenščina živi na stiku jezikov, ki izhajajo iz različnih jezikovnih skupin
    - V Atlasu jezikov si oglejte evropsko jezikovno situacijo in osvežite svoje znanje o jezikovnih družinah
    - Uradne jezike EU in manjšinske jezike EU uvrstite v jezikovne družine
    - S pomočjo informacij na spletu ugotovite, kakšno je stanje v zvezi z državnimi jeziki na področju bivše Jugoslavije
-